

Motion till riksdagen 2018/19:2327

av Åsa Lindhagen (MP)

Ekonomiska livsvillkor och stärkta möjligheter till arbete för personer med funktionsnedsättning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en statlig offentlig utredning om hur den ekonomiska situationen kan stärkas för personer med funktionsnedsättning som står helt eller delvis utanför den reguljära arbetsmarknaden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkta möjligheter på arbetsmarknaden och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Att skapa ett samhälle som är tillgängligt för alla är avgörande för varje samhälle som vill främja människors delaktighet och lika möjligheter. Samhället ska utformas för alla människor, och universell utformning ska vara utgångspunkten. Ytterst är det en fråga om att tillgodose mänskliga rättigheter.

I denna motion vill jag lyfta två frågor som berör livsvillkoren för människor med funktionsnedsättning, dels ekonomiska villkor för dem som står utan arbete, dels möjligheterna att få arbete.

Ekonomisk standard för personer med funktionsnedsättning

Under lång tid har personer med sjukersättning eller aktivitetsersättning halkat efter i ekonomisk standard i jämförelse med löneutvecklingen i Sverige. Myndigheten för delaktighet (2018) illustrerar tydligt de ökade skillnaderna i ekonomisk standard mellan denna grupp och befolkningen i övrigt.

Att leva under knappa ekonomiska förhållanden medför stora konsekvenser i en människas liv. Vid en kortare tidsperiod blir konsekvenserna mindre kännbara. Men för personer som under större delen av eller hela sitt vuxna liv står utanför arbetsmarknaden, för att de inte kan eller av olika skäl inte givits möjligheten att få ett lönearbete som passar deras förmåga, påverkas livsförutsättningarna kraftigt. Vardagshändelser som många tar för givet, såsom bio- och cafébesök, resor till släkt i andra delar av landet eller inköp av ett par skor, kan vara uteslutet på grund av de knappa ekonomiska resurserna.

Det blir relevant att ställa sig frågan vilken ekonomisk standard personer som bedömts sakna arbetsförmåga kan förvänta sig i ett välfärdssamhälle. Vad är en rimlig lägsta nivå sett till att alla människor ska ha rätt till ett värdigt liv? Är det rimligt att personer med funktionsnedsättning som aldrig ges tillträde till arbetsmarknaden halkar efter i ekonomisk standard?

På senare tid har visserligen steg tagits för att minska skillnaderna. Den 1 januari 2018 höjde regeringen bostadstillägget och det särskilda bostadstillägget och sänkte skatten för personer med aktivitets- och sjukersättning. Därtill höjdes garantiersättningen från 1 juli 2018. Detta är mycket lovvärda förändringar som stärker den ekonomiska situationen för dem som berörs. Men mer kan göras.

I departementsserien Ds 2008:78 från Socialdepartementet (2008) redogörs för de ekonomiska förhållandena för personer med funktionsnedsättning. Det är nu tio år sedan rapporten utkom och det finns ett stort behov av att utreda frågan på nytt, både för att få en uppdaterad lägesbild och för att få fram förslag på möjliga åtgärder. En statlig offentlig utredning bör därför tillsättas som redogör för hur den ekonomiska situationen för personer med funktionsnedsättning i ett livsperspektiv ser ut och vilka förbättringar som kan behöva komma till stånd. Personer med funktionsnedsättning är en mycket diversifierad grupp; fokus bör därför framför allt ägnas dem som har svårare än andra att få ett arbete med lön eller står helt utanför arbetsmarknaden och därmed har låg ekonomisk standard. Utredningen bör inrikta sig på att ta fram förslag på hur den ekonomiska standarden kan stärkas och skillnaderna gentemot befolkningen i övrigt minska.

Stärkta möjligheter på arbetsmarknaden

Människors ekonomiska situation avgörs till stor del av deras möjligheter på arbetsmarknaden. Personer med funktionsnedsättning har sämre förutsättningar att få arbete, även i ett läge där Sverige har en stark ekonomi och det råder stor efterfrågan på arbetskraft. Särskilt svår är situationen för de personer som har en funktionsnedsättning som anses innebära nedsatt arbetsförmåga, enligt Myndigheten för delaktighet (2018).

I en rapport från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2017) beskrivs att unga med funktionsnedsättning har en fördröjd etablering och en svagare ställning i arbetslivet än andra unga, med större andel deltidsanställningar, mindre andel fasta anställningar, större erfarenhet av arbetslöshet, längre arbetslöshetstider och större erfarenhet av sjukskrivningar. Hultkrantz (2016) beskriver hur en stor andel av de ungdomar som går på särgymnasiet hamnar utanför arbetsmarknaden och istället sysselsätts i daglig verksamhet där många riskerar att inte komma vidare ut på arbetsmarknaden. Här kan kommunerna göra mer, menar Hultkrantz, både med att rusta eleverna på särgymnasiet för att gå direkt ut på arbetsmarknaden och med att stärka övergången från daglig verksamhet till arbete. Beprövade arbetssätt ökar möjligheterna

att få arbete direkt efter examen, och systematiska rutiner i daglig verksamhet underlättar för brukarna att komma vidare ut på arbetsmarknaden, enligt Hultkrantz.

Att personer med funktionsnedsättning sammantaget inte ges samma möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden slår hårt mot individen men är också ett slöseri med mänskliga resurser ur ett samhällsperspektiv. Samhället behöver bli bättre på att ta vara på människors kompetens. Det är också en fråga om rättigheter. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning trycker i artikel 27 på frågan om arbete ur olika aspekter.

Enligt Arbetsförmedlingen (2018) har många i gruppen personer med funktionsnedsättning kompetens inom områden med bristyrken, såsom hotell och restaurang, barnomsorg, bygg och anläggning, hälso- och sjukvård och läraryrken. Det är en stor brist att många personer med rätt kompetens uppenbarligen inte har kunnat få anställning trots arbetskraftsbehov. Arbetsgivare måste bli bättre på att anställa personer med funktionsnedsättning, och här har offentlig sektor ett särskilt ansvar att agera förebild och föregångare. Kommuner och landsting står också inför ett stort behov av arbetskraft, där det finns mycket att vinna på att göra arbetslivet tillgängligt för fler.

Att dela på arbetsuppgifter i branscher med personalbrist kan också skapa vägar in i arbetslivet, inte minst för unga. Detta är också något som lyfts i utredningen *Flexibel rehabilitering* (SOU 2018:21), ett förslag som bör tas omhand i syfte att ge fler personer möjlighet till arbete.

Kunskapen hos arbetsgivare om vad personer med funktionsnedsättning kan tillföra och vilket stöd som finns att få behöver öka. I en undersökning från SCB (2018) uppger 62 % med funktionsnedsättning och vad som bedömts som nedsatt arbetsförmåga som inte är sysselsatta att de skulle kunna arbeta om de får rätt stöd. Det är stöd som arbetsgivare kan få från Arbetsförmedlingen, exempelvis hjälp med att anpassa arbetsplatsen och ta fram hjälpmedel. Enligt Arbetsförmedlingen (2018) räcker ofta enkla åtgärder, såsom flexibla arbetstider, för att få till en fungerande arbetssituation för medarbetaren. Även i samband med rekryteringsprocesser kan Arbetsförmedlingen vara ett stöd. Här måste fokus ligga på att finna rätt kompetens, inte på en eventuell funktionsnedsättning där risken finns för att kompetensen förbises och diskriminering förekommer.

Under den gångna mandatperioden har regeringen genomfört förbättringar av lönestödet för personer med funktionsnedsättning och tydliggjort vilka stöd som finns för arbetsgivare och hur de kan användas för att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna få arbete. Samtidigt finns mer att göra för att förbättra kunskapen hos och informationen till arbetsgivare, vilket också berörs i utredningen *Flexibel rehabilitering* (SOU 2018:21).

Det behöver också bli enklare att få arbetshjälpmedel via Arbetsförmedlingen. Det finns beskrivningar från enskilda om att besked om arbetshjälpmedel kan dröja mycket länge och att fördröjningen varit skäl till att personer inte kunnat erbjudas anställning. Även unga som söker sommarjobb behöver få besked om huruvida de beviljas arbetshjälpmedel för en viss anställning. Regelverket bör därför ses över och tydliggöras så att både enskilda och arbetsgivare bättre vet förutsättningarna kring stödet och så att det går snabbare att sätta in rätt stöd.

En viktig aktör när det gäller arbete är skolan. Här kan mer göras för att rusta elever med funktionsnedsättning inför arbetslivet och överbrygga gapet mellan examen och arbete. Kontakter mellan arbetsgivare och unga personer med funktionsnedsättning bör stimuleras redan under skoltiden. Detta kan ske genom att arbetsgivare tillhandahåller

sommarjobb och praktikplatser men också genom att skolan söker samarbete med arbetsgivare i syfte att skapa kontaktvägar mellan arbetsgivarna och eleverna. Inom daglig verksamhet bör kommunerna stärka sitt arbete för att brukare lättare ska kunna ta steget vidare ut i arbetslivet. Möjligheter att öka incitamenten för dagliga verksamheter att stödja deltagare som önskar ta sig vidare till studier, praktik eller arbete bör undersökas.

Vidare kan offentliga upphandlingar användas för att ställa krav på leverantörer att verka för att personer med funktionsnedsättning ges stärkta möjligheter till arbete. Det är ett verktyg som behöver utnyttjas för att öppna upp arbetsmarknaden för fler.

Slutligen vill jag nämna några ord om begreppet arbetsförmåga, ett begrepp som med fördel kan problematiseras. Individer är olika och vad som anses vara arbetsförmåga skiftar också från tid till annan. De flesta människor kan dock arbeta under rätt förutsättningar. Funktionsrätt Sverige menar att ett grundproblem är att stöden ofta utgår från vad en person har för begränsningar i stället för att fokusera på personens resurser. De driver att begreppet ”nedsatt arbetsförmåga” ska avskaffas i svensk lagstiftning och föreskrifter. Jag instämmer i att begreppet arbetsförmåga är tveksamt och behöver problematiseras.

Sammantaget finns flera viktiga åtgärder att fokusera på för att stärka möjligheterna på arbetsmarknaden.

- Bättre ta vara på kompetens inom bristyrken och dela på arbetsuppgifter i branscher med personalbrist
- Öka kunskapen hos arbetsgivare om vilka stöd som vid behov finns att få
- Göra regelverket för arbetshjälpmedel tydligare och snabbare för både enskilda arbetssökande och arbetsgivare
- Förbättra arbetet i skolan med att rusta unga personer med funktionsnedsättning inför arbetslivet och stärka kontaktytorna mellan elever och arbetsgivare
- Utveckla arbetet i kommunerna för att minska avståndet från daglig verksamhet till arbetslivet
- Använda offentliga upphandlingar som verktyg för att fler personer med funktionsnedsättning ska komma ut i arbete
- Problematiska kring begreppet arbetsförmåga

Källförteckning

- Arbetsförmedlingen (2018). <https://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Pressrum/Pressmeddelanden.html?id=69EA0AE0B1245A91>
- Ds 2008:78 (2008). *De funktionsnedsattas ekonomiska förhållanden*. <https://www.regeringen.se/49bbbff/contentassets/5cca65c4a16c468ba9edb5b58fcc7448/de-funktionsnedsattas-ekonomiska-forhallanden-ds-200878>
- Hultkrantz, L (2016). *Intellektuellt funktionshindrades etablering på arbetsmarknaden – kommunerna kan göra mycket mer*. <https://www.nationalekonomi.se/sites/default/files/NEFfiler/44-7-lh.pdf>
- Myndigheten för delaktighet (2018). *Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2017*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet. <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2018/2018-2-uppfoljningsrapport-2017.pdf>
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2017). *Fokus 17:2 Unga med funktionsnedsättning: Etablering i arbets- och samhällslivet*. Stockholm: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/unga-funktionsnedsattning-etablering-arbets-och_samhallsliv-fokus17-del2.pdf
- SOU 2018:21. *Flexibel rehabilitering*.
- Statistiska centralbyrån (2018). *Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2017*. Örebro: Statistiska centralbyrån. http://www.scb.se/contentassets/5bcb7c34ad63424b918a79d8f59c641f/am0503_2017a01_br_am78br1802.pdf

Åsa Lindhagen (MP)